

VAI TRÒ CỦA MẶT TRẬN VIỆT MINH TRONG PHONG TRÀO ĐẤU TRANH CÁCH MẠNG GIÀNH CHÍNH QUYỀN Ở BÌNH ĐỊNH NĂM 1945

NGUYỄN THỊ THANH HƯƠNG*

Trong lịch sử hàng ngàn năm dựng nước và giữ nước, đại đoàn kết đã trở thành một truyền thống quý báu và rất vững chắc của dân tộc Việt Nam. Kế thừa và phát huy truyền thống đó, ngay từ khi Đảng Cộng sản Việt Nam ra đời (3-2-1930), Đảng và Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn coi trọng củng cố và mở rộng khối đại đoàn kết toàn dân trong Mặt trận dân tộc thống nhất.

Trong mỗi giai đoạn cách mạng, tùy vào hoàn cảnh cụ thể Đảng ta linh hoạt trong việc lựa chọn các hình thức và tên gọi của mặt trận phù hợp với hoàn cảnh và mục tiêu, nhiệm vụ từng thời kỳ cách mạng, nhưng chung quy lại là nhằm đoàn kết tập hợp lực lượng.

Mặt trận Việt Minh là hình thức tổ chức Mặt trận dân tộc thống nhất phát triển đến đỉnh cao, tiếp nối các tổ chức Mặt trận dân tộc thống nhất trước đó, ở vào thời điểm toàn dân chuẩn bị tiến tới khởi nghĩa giành chính quyền.

1. Sự ra đời và hoạt động của Mặt trận Việt Minh ở Bình Định

Năm 1939, Chiến tranh thế giới thứ Hai bùng nổ. Năm 1940, Nhật nhảy vào

xâm lược Đông Dương, cấu kết với Pháp thống trị nhân dân ta. Trước tình hình đó, Hội nghị Trung ương Đảng họp tháng 11-1939 và tháng 11-1940 đã chủ trương chuyển hướng chiến lược đưa nhiệm vụ giải phóng dân tộc lên hàng đầu, coi đó là nhiệm vụ quan trọng nhất.

Chủ trương của Hội nghị 11-1939, 11-1940 đã thực sự được hoàn chỉnh tại Hội nghị Trung ương lần thứ 8 (10-19/5/1941) tại Pắc Pó, Cao Bằng dưới sự chủ trì của đồng chí Nguyễn Ái Quốc. Sau khi phân tích tình hình thế giới và trong nước, Hội nghị đã đề ra nhiều chủ trương và chính sách cụ thể nhằm gương cao hơn nữa ngọn cờ giải phóng dân tộc, động viên mọi tầng lớp nhân dân tiến lên mặt trận cách mạng để giành độc lập tự do cho dân tộc.

Căn cứ vào tình hình thực tiễn, Đảng phải thay đổi chiến thuật vận động, phải vận dụng phương pháp hiệu triệu hết sức thống thiết, làm sao đánh thức được tinh thần dân tộc xưa nay trong nhân dân. Vì vậy, Hội nghị Trung ương lần thứ 8 quyết định thành lập Mặt trận dân tộc thống nhất chống phát xít Pháp - Nhật lấy tên là Việt Nam độc lập đồng minh (gọi tắt là Mặt trận Việt Minh) vào ngày 19-5-1941.

*Th.S. Trường Đại học Quy Nhơn, Bình Định

Sau Hội nghị Trung ương lần thứ 8, cả nước triển khai thực hiện chủ trương vận động, tổ chức nhân dân tham gia vào Mặt trận Việt Minh. Tháng 10-1941, Tổng bộ Việt Minh công bố Tuyên ngôn nêu rõ tôn chỉ mục đích của mình *"Liên hiệp tất cả mọi tầng lớp nhân dân, các Đảng phái cách mạng, các đoàn thể quần chúng yêu nước cùng nhau đánh đuổi Nhật - Pháp, làm cho nước Việt Nam hoàn toàn độc lập, dựng lên nước Việt Nam dân chủ Cộng hòa"* (1).

Chỉ sau một thời gian ngắn, phong trào Việt Minh đã phát triển khá mạnh với việc ra đời của các Hội cứu quốc ở các tỉnh phía Bắc, nhất là những nơi có sự lãnh đạo trực tiếp của Trung ương Đảng. Ở Trung Bộ và Nam Bộ việc thành lập các Hội cứu quốc khó khăn hơn do địch khủng bố gắt gao và do việc tiếp thu chủ trương của Trung ương Đảng chậm hơn. Vì vậy ở những nơi này, phải sau ngày Nhật đảo chính Pháp (9-3-1945) phong trào Việt Minh mới có dịp phát triển.

Nằm trong bối cảnh chung của các tỉnh Nam Trung Bộ, ở Bình Định, việc thành lập tổ chức Việt Minh chỉ mới bắt đầu sau ngày Nhật đảo chính Pháp (9-3-1945).

Giữa tháng 4-1945, tại làng Định Bình, xã Hoài Mỹ, huyện Hoài Nhơn, Ủy ban vận động Cứu quốc (UBVĐCQ) tỉnh Bình Định được thành lập (còn gọi là Việt Minh Tăng Bạt Hổ) gồm các đồng chí: Ngô Đức Đệ, Trần Quang Khanh, Đinh Trung, UBVĐCQ tỉnh tiến hành họp đề ra các chủ trương: *"Liên lạc và dựa vào đảng viên cũ các huyện để vận động các tầng lớp nhân dân yêu nước vào hàng ngũ Việt Minh; Tích cực tuyên truyền, phổ biến các chủ trương, chính sách của mặt trận Việt Minh trong quần chúng; Ra sức xây dựng trong các đoàn thể cứu quốc tiến tới thành lập UBVĐCQ từ xã lên huyện"* (2).

Đến đầu tháng 6 năm 1945, UBVĐCQ tỉnh phát triển lực lượng ở các phủ, huyện: Hoài Nhơn, Hoài Ân, An Nhơn, Phù Mỹ và đã lập được hệ thống UBVĐCQ từ phủ, huyện xuống tổng.

Sau khi UBVĐCQ tỉnh thành lập được một tháng, tại tỉnh Bình Định một tổ chức Việt Minh mới khác cũng ra đời đó là Ủy ban Vận động Việt Minh tỉnh.

Cuối tháng 5 năm 1945, các nhóm Việt Minh ở Quy Nhơn, Diêu Trì, Phú Phong tiến hành họp tại hăng dệt Delignon (ở Phú Phong - Tây Sơn) thành lập Ủy ban vận động Việt Minh (UBVĐVM) tỉnh (còn gọi là Việt Minh Nguyễn Huệ) do đồng chí Võ Xán làm Bí thư.

Sự ra đời và hoạt động của hai tổ chức: UBVĐCQ và UBVĐVM tỉnh đã có tác dụng thúc đẩy phong trào cách mạng trong toàn tỉnh phát triển mạnh mẽ. Từ tháng 5 đến tháng 6 năm 1945, UBVĐCQ tỉnh đã thành lập được một số tổ Cứu quốc trong các cơ sở nhà ga Quy Nhơn, hăng STACA, nhà máy Đèn, các hiệu tạp hóa. Các tổ công nhân Cứu quốc ở Thị trấn Tam Quan, các ga Tam Quan, Bồng Sơn, Vạn Phú, Phù Mỹ, Đêô Diêu Trì, Quy Nhơn cũng lần lượt ra đời và đi vào hoạt động. Còn UBVĐVM tỉnh đã xây dựng được các tiểu tổ Việt Minh trong các cơ sở gara Trần Hưng Tiểu, Sở Canh Nông, nhà Dây Thép, đồn Bảo An. Một số nhóm Việt Minh khác lại hoạt động trong học sinh, viên chức và công thương gia. Cơ sở cách mạng được mở rộng, đã thúc đẩy phong trào kháng Nhật cứu nước phát triển mạnh mẽ trong tỉnh.

Riêng ở Hoài Nhơn, tháng 4-1945, UBVĐCQ Hoài Nhơn được thành lập (lấy bí danh là Việt Minh Phủ Ai), tiến hành các hoạt động tuyên truyền rộng rãi chương trình, điều lệ của Mặt trận Việt Minh đến quần chúng nhân dân. Các đoàn thể Cứu quốc đã thu hút đông đảo nhân dân lao

động, kể cả một số nhà buôn, công viên chức, giáo dân. Đến tháng 7 năm 1945 số hội viên cứu quốc toàn huyện lên đến 3000 người (3). Ở Phù Cát, đến đầu tháng 8-1945, cơ sở Việt Minh đã lan nhanh ra hầu khắp các xã, tổng trong huyện, số hội viên cứu quốc lên tới 400 người. Ở Phù Mỹ, trong 2 tháng 5 và 6-1945, cơ sở Việt Minh đã xây dựng được ở khắp 3 tổng phía Bắc Phù Mỹ. Cuối tháng 6-1945, UBVĐCQ phủ Phù Mỹ được thành lập (còn gọi là Việt Minh Phủ Tú). Đến đầu tháng 7-1945, các tổng Nam Phù Mỹ hình thành nhiều tiểu tổ Việt Minh hoạt động và phát triển theo chủ trương của UBVĐVM.

Tại Bình Khê, cuối tháng 5-1945, UBVĐVM huyện được thành lập, do đồng chí Võ Xán làm Bí thư. Chỉ trong một thời gian ngắn, từ tháng 5 đến tháng 7-1945, UBVĐVM huyện đã tuyên truyền vận động và xây dựng nhiều tổ chức Việt Minh ở Phú Phong, Kiên Mỹ, Hữu Giang... Riêng ở hãng dệt Delignon, 7-1945 ta đã xây dựng được 10 tổ với hơn 100 hội viên trong công nhân (4).

Ở Tuy Phước, phong trào Việt Minh phát triển nhanh chóng. Tại Diêu Trì, các tiểu tổ thanh niên chống phát xít trong công nhân viên chức Đêpô và ga Diêu Trì được chuyển thành các tổ công nhân cứu quốc. Đến đầu tháng 6-1945, Hội Công nhân Cứu quốc Diêu Trì được thành lập với gần 100 hội viên. Đến trước ngày khởi nghĩa, toàn bộ công nhân hỏa xa khu vực Diêu Trì (400 công nhân) đều là hội viên Cứu quốc (5).

Tại Thành phố Quy Nhơn, các tổ chức Việt Minh rất chú trọng trong công tác xây dựng và phát triển lực lượng cứu quốc. Ngoài những tiểu tổ Việt Minh trong công nhân, học sinh, viên chức, lính bảo an, UBVĐVM còn xây dựng được một hệ thống các tiểu tổ Việt Minh ở hầu hết các cơ sở

kinh tế quan trọng và các công tư sở thành phố (Sở Bưu điện, Canh nông, Thương chính, Tòa Đốc lý, Đốc bộ đường, Đồn bảo an...). Trong đó một số nơi như ga Quy Nhơn, hãng STACA, gara Trần Hưng Tiểu có thể xem là những "Xí nghiệp hoàn toàn". Đến ngày 20-7-1945 có tới 20 tiểu tổ Việt Minh với 500 hội viên (6) và đến đầu tháng 8-1945 có tới 1500 hội viên cứu quốc. Ở một số đồn trại địch, ta cũng thành lập được các tiểu tổ binh lính cứu quốc.

Nhìn chung, trong toàn tỉnh Bình Định, sau khi UBVĐCQ và UBVĐVM được thành lập thì phong trào Việt Minh phát triển mạnh mẽ. Các tổ chức Việt Minh, các đoàn thể cứu quốc được thành lập khắp các phủ, huyện, thành phố.

2. Vai trò của Mặt trận Việt Minh trong cuộc đấu tranh giành chính quyền ở Bình Định năm 1945

Từ khi được thành lập đến khi khởi nghĩa giành chính quyền (5-8/1945), các tổ chức Việt Minh ở Bình Định đã hoạt động rất tích cực và đóng vai trò quan trọng đối với thắng lợi của khởi nghĩa giành chính quyền trong toàn tỉnh vào tháng Tám năm 1945. Vai trò đó thể hiện ở những mặt sau:

- Xây dựng lực lượng chính trị

Sự ra đời và hoạt động của hai tổ chức Việt Minh tỉnh (UBVĐCQ và UBVĐVM) có tác dụng thúc đẩy phong trào cách mạng trong tỉnh phát triển mạnh mẽ. Hai tổ chức Việt Minh này đã nhanh chóng xây dựng các cơ sở của mình tại các phủ, huyện trong tỉnh. Cho đến trước ngày khởi nghĩa, ở Bình Định, hầu hết các phủ, huyện, xã, tổng, thành phố, thị trấn đều có các đoàn thể cứu quốc: Thanh niên Cứu quốc, Phụ nữ Cứu quốc, Công nhân Cứu quốc, Nông dân Cứu quốc. Ở nhiều nơi đã có "tổng hoàn toàn", "làng hoàn toàn" như An Đô, Cửu Lợi (Hoài Nhơn); Kim Sơn, Phú Hữu

(Hoài Ân); Vạn Định, An Bình (Phù Mỹ); Đại An, Mỹ Đức (An Nhơn), có các "*xí nghiệp hoàn toàn*": ga Quy Nhơn, hãng STACA, gara Trần Hưng Tiến... đó là những nơi toàn dân tham gia vào Hội cứu quốc.

Đảng bộ Bình Định còn đề ra chủ trương vận động giáo dân ủng hộ cách mạng. Chủ trương của Đảng là vận động nắm tín đồ Phật giáo, Công giáo, phân hóa cao độ để hạn chế sự chống đối của chức sắc phản động trong đạo Cao Đài. Bởi vì, sau ngày Nhật đảo chính Pháp những phần tử phản động trong đạo Cao Đài được Nhật hậu thuẫn ráo riết hoạt động. Ở Bình Định số tín đồ đạo Cao Đài là 19.500 người. Lực lượng phản động trong đạo Cao Đài ở Bình Định còn đưa ra khẩu hiệu: "đuổi Pháp, tiêu diệt Cộng sản và Công giáo, ủng hộ Nhật Bản". Do đó công tác tuyên truyền đường lối của Việt Minh là rất quan trọng nhằm giác ngộ đối với giáo dân. Nhờ chủ trương đúng đắn vận động giáo dân mà thái độ tín đồ Phật giáo, Công giáo có những chuyển biến tích cực. Việt Minh huyện An Nhơn vận động được các hòa thượng tuyên truyền chống Nhật cứu nước, lợi dụng mâu thuẫn giữa chức sắc Phật giáo với chức sắc Cao Đài thân Nhật để kéo quần chúng Phật giáo về phía cách mạng.

Mặt trận Việt Minh ở Bình Định có thành phần tham gia rộng rãi bao gồm công nhân, nông dân, thanh niên, học sinh, trí thức, tiểu thương, tiểu chủ, nhân sĩ tiến bộ, tín đồ Phật tử, giáo dân... Với sự tham gia đông đảo của mọi tầng lớp nhân dân yêu nước, phải nói rằng Mặt trận Việt Minh là một tổ chức quần chúng rộng rãi, vững chắc vì dựa trên cơ sở công nông liên minh và dưới sự lãnh đạo của Đảng. Thông qua các tổ chức Việt Minh, Đảng bộ Bình Định đã phổ biến chủ trương, chính sách của mình đến quần chúng và nhận được sự hưởng ứng nhanh chóng của toàn dân.

Từ tháng 6 đến tháng 8-1945, ở Bình Định phong trào Việt Minh đã phát triển rầm rộ, với sự hưởng ứng rộng rãi của nhân dân. Đến đầu tháng 8 năm 1945, số Hội viên Cứu quốc đã tăng lên hàng vạn người. Lực lượng Việt Minh ở thành phố và các thị tứ cũng phát triển vượt bậc, trong đó mạnh nhất là Quy Nhơn và Diêu Trì. Trên thực tế Mặt trận Việt Minh ở Bình Định đã tập hợp được quần chúng nhân dân trong các Hội Cứu quốc hình thành nên một lực lượng chính trị mạnh mẽ. Vì vậy, thắng lợi của khởi nghĩa giành chính quyền ở Bình Định tháng 8-1945 là thắng lợi của sự nổi dậy toàn dân bao gồm: công nhân, nông dân, tiểu tư sản, kể cả một số địa chủ, công thương gia, tín đồ Phật giáo, đạo Thiên chúa có tinh thần yêu nước... Điều này chỉ rõ vai trò to lớn của Mặt trận Việt Minh trong xây dựng lực lượng chính trị - lực lượng nòng cốt, góp phần tạo nên thắng lợi của khởi nghĩa Tháng Tám năm 1945 ở Bình Định.

- Xây dựng lực lượng vũ trang

Quán triệt chủ trương của Trung ương Đảng về khởi nghĩa vũ trang và thực hiện theo phương thức của Hồ Chí Minh "*ở đâu có Việt Minh là ở đó phải có tự vệ chiến đấu*" (7), trong quá trình chuẩn bị khởi nghĩa vũ trang để giành chính quyền, trên cơ sở lực lượng chính trị ngày càng phát triển, Đảng bộ tỉnh Bình Định cũng như các huyện đã chú trọng xây dựng lực lượng vũ trang. Trong Hội nghị Trường An lần thứ II (17-19/7/1945), UBND tỉnh chủ trương: "*Phải tích cực xây dựng các đội Tự vệ Cứu quốc và Tự vệ Sắt làm nòng cốt cho phong trào chuẩn bị khởi nghĩa vũ trang*" (8). Thực hiện chủ trương đó, giữa tháng 7-1945, Việt Minh đã trực tiếp xúc tiến công tác xây dựng lực lượng nửa vũ trang. Đến đầu tháng 8-1945 hầu hết các xã, huyện trong tỉnh, đều có các đội Tự vệ Cứu quốc và Tự vệ Sắt. Hãng dệt Delignon, Đépô

Điều Trị, ga Quy Nhơn mỗi nơi có từ 50 đến 100 tự vệ công nhân (9). Ở thành phố Quy Nhơn, đến ngày khởi nghĩa đã có gần 200 đội viên tự vệ cứu quốc (10). Về trang bị, ngoài việc động viên các đội viên tự túc, UBVDVM còn huy động công nhân cơ khí Đậpô Quy Nhơn, các Gara ôtô bí mật rèn kiếm, mác... cho tự vệ, vận động một số thương gia góp tiền mua súng đạn tiếp tế cho tự vệ. Hầu hết số đội viên của đội Tự vệ Cứu quốc hoặc Tự vệ Sắt đều được lựa chọn từ các hội viên cứu quốc tích cực nhất trong công nhân, nông dân, học sinh, thanh niên và được huấn luyện sơ bộ về quân sự. Càng gần đến ngày khởi nghĩa việc huấn luyện quân sự và võ dân tộc đã trở thành phong trào quần chúng mạnh mẽ. Hầu hết các trung tâm của các đội tự vệ đều đóng tại các lò luyện võ và việc luyện quân sự thường gắn liền với luyện võ dân tộc. Phải nói rằng UBVM Bình Định đã biết phát huy truyền thống thượng võ - thể mạnh của địa phương mình và tạo nên một nét đặc sắc trong việc chuẩn bị khởi nghĩa vũ trang của tỉnh.

Sự ra đời, ngày càng phát triển của lực lượng vũ trang, đóng một vai trò rất quan trọng là chỗ dựa và hỗ trợ đắc lực cho lực lượng chính trị trong Cách mạng tháng Tám năm 1945 ở Bình Định.

- Mặt trận Việt Minh Bình Định còn tập dượt cho quần chúng nhân dân đấu tranh, sẵn sàng tiến hành khởi nghĩa khi thời cơ đến

Ngày 28-5-1945, tại chợ Tân Đức (An Nhơn), UBVDVM phối hợp UBVDQC tỉnh lãnh đạo thanh niên các làng Đông Bắc Bình Khê - Tây An Nhơn tẩy chay cuộc mít tinh của thủ lĩnh Thanh niên thân Nhật tổng Mỹ Đức.

Đầu tháng 6-1945, UBVDVM còn tổ chức cuộc vận động quần chúng nổi dậy chống lệnh vơ vét thóc gạo và thu thuế của

Nhật ở Trường Định (Tây Sơn). Từ tháng 7 - giữa tháng 8-1945 các tổ chức Việt Minh Quy Nhơn đẩy mạnh tuyên truyền Chương trình 10 điểm của Mặt trận Việt Minh cho quần chúng nhân dân Quy Nhơn, tổ chức rải truyền đơn, diễn thuyết, mít tinh lôi kéo đông đảo nhân dân tham gia.

Ngày 20/6/1945, UBVDQC tỉnh Bình Định đã ra tuyên ngôn, nhấn mạnh: *"Giặc Nhật còn ở đây chừng nào, dân ta còn khổ sở lưu linh chừng ấy! giờ đây không lúc nào hết toàn thể đồng bào không phân biệt già, trẻ, trai, gái, giàu nghèo, sang hèn, hãy mau đoàn kết lại tìm giết kẻ thù chung giặc Nhật và hoàn thành mưu dân tộc giải phóng"* (11).

Đầu tháng 8-1945, nhằm tập dượt đội ngũ lực lượng chính trị và lực lượng vũ trang, Việt Minh Phủ Thái (An Nhơn) đã tổ chức một cuộc biểu tình thị uy. Hơn 1000 quần chúng, có các đội Tự vệ Sắt làm nòng cốt, đi từ Đại An qua Đại bình và sau đó tổ chức mít tinh tại Đại An. Trước khi giải tán, đại diện Việt Minh Phủ Thái công khai kêu gọi quần chúng tích cực sắm sửa vũ khí, hăng hái tham gia vào Mặt trận Việt Minh chờ lệnh khởi nghĩa.

Như vậy, để hướng nhân dân vào nhiệm vụ giải phóng dân tộc, Mặt trận Việt Minh Bình Định đã tiến hành nhiều hoạt động rải truyền đơn, mít tinh, diễn thuyết, biểu tình nhằm tuyên truyền, giáo dục, giác ngộ và tập dượt quần chúng đấu tranh. Qua đó, quần chúng nhân dân càng nung nấu thêm lòng căm thù đối với giặc Nhật và tay sai, sẵn sàng vùng dậy khởi nghĩa giành chính quyền khi Đảng phát động.

- Mặt trận Việt Minh Bình Định đã đóng vai trò quan trọng trong việc lãnh đạo, tổ chức quần chúng tiến hành khởi nghĩa giành chính quyền trong toàn tỉnh thắng lợi

Đầu tháng 8-1945, trong toàn tỉnh Bình Định đã dấy lên một cao trào chống Nhật cứu nước sôi nổi. Quần chúng cách mạng đã sẵn sàng, chỉ chờ điều kiện khách quan thuận lợi là nổi dậy. Ở vào thời gian này, bọn Nhật và tay sai ở địa phương càng bị cô lập, dao động và tê liệt.

Vào tối 13-8-1945, UBNDVDM họp khẩn cấp tại nhà ga Quy Nhơn và nhận định tình thế cách mạng đã xuất hiện. Tuy chưa nhận được lệnh khởi nghĩa của Trung ương, nhưng căn cứ vào Chỉ thị *"Nhật - Pháp bắn nhau và hành động của chúng ta"* (12-3-1945) của Trung ương Đảng, Hội nghị chủ trương *"Dù tình hình nào cũng kịp thời phát động quần chúng vùng lên giành chính quyền trước khi quân Đồng minh đến địa phương"* (12). Hội nghị quyết định thành lập Ủy ban Khởi nghĩa do đồng chí Võ Xán lãnh đạo, lập đội Tự vệ Cứu quốc tập trung, cử cán bộ liên lạc với UBNDVCQ tỉnh Bình Định bàn kế hoạch phối hợp khởi nghĩa, thông báo tin Nhật đầu hàng đồng minh cho các nhóm thanh niên yêu nước An Khê, Pleiku và Kon Tum để kịp thời phối hợp hành động.

Ngày 18-8-1945, đồng chí Trần Lương chủ trì cuộc họp bất thường của UBNDVCQ tỉnh tại An Sơn (Hoài Nhơn). Hội nghị nhấn mạnh, lệnh khởi nghĩa của Trung ương chưa nhận được, phải thận trọng. Hội nghị quyết định thành lập Ủy ban Khởi nghĩa tỉnh do đồng chí Trần Quang Khanh làm Trưởng ban và quyết định: *"Nơi nào chuẩn bị chu đáo, có điều kiện thuận lợi thì có thể cướp chính quyền, song phải thận trọng"* (13).

Ngày 20-8-1945 tại Tài Lương (Hoài Thanh - Hoài Nhơn) đại biểu UBNDVDM là đồng chí Lê Văn Nhiễm và Giáp Văn Cương đã họp với đại biểu UBNDVCQ tỉnh là đồng chí Trần Lung để bàn kế hoạch thống nhất hành động.

Như vậy, đến giữa tháng 8-1945, thời cơ cách mạng đã xuất hiện cho cuộc tổng khởi nghĩa giành chính quyền trong cả nước. Mặc dù chưa nhận được lệnh khởi nghĩa của Trung ương, nhưng khi nhận được tin Nhật đầu hàng đồng minh, Mặt trận Việt Minh đã kịp thời chớp lấy thời cơ và phát động nhân dân trong tỉnh tiến hành khởi nghĩa giành chính quyền thắng lợi.

Tổng khởi nghĩa ở Bình Định diễn ra chỉ trong vòng hơn một tuần lễ từ 22-8-1945 đến 31-8-1945, giành được thắng lợi trong toàn tỉnh. Dưới sự chỉ đạo của 2 tổ chức Việt Minh tỉnh UBNDVDM và UBNDVCQ tỉnh tại các làng, xã, huyện, phu, nhân dân đã nổi dậy giành chính quyền nhanh chóng, hòa bình. Bộ máy chính quyền của đế quốc phát xít và phong kiến từ làng xã đến huyện, tỉnh bị sụp đổ hoàn toàn.

Tuy nhiên, trong quá trình chuẩn bị và lãnh đạo khởi nghĩa giành chính quyền ở Bình Định còn có những mặt tồn tại, khuyết điểm trong quá trình tổ chức và chỉ đạo. Đó là cho đến ngày khởi nghĩa ở Bình Định vẫn còn tồn tại hai tổ chức Việt Minh. Ngoài 2 huyện Hoài Nhơn, Hoài An, ở các huyện khác đều có hai lực lượng Việt Minh: UBNDVCQ và UBNDVDM. Trong quá trình khởi nghĩa giành chính quyền, tuy không xảy ra những va chạm đáng tiếc, nhưng việc nắm thời cơ đã không kịp thời, *"UBND cứu quốc thiếu táo bạo kịp thời"* (14), tổ chức và hành động ở các huyện (trừ Phù Cát) còn thiếu thống nhất. Đặc biệt, giữa 2 tổ chức Việt Minh của tỉnh có sự hiểu lầm nên dẫn đến hậu quả là xử sai đồng chí Võ Xán, gây ảnh hưởng không tốt đến phong trào đấu tranh của tỉnh.

Tình thế đó đòi hỏi các lực lượng Việt Minh Bình Định phải thống nhất lực lượng Việt Minh toàn tỉnh trên nguyên tắc đoàn kết, đặt lợi ích cách mạng lên trên hết.

Ngày 31-8-1945, tại Diêu Trì cuộc họp liên tỉnh giữa đại biểu UBVĐCQ tỉnh với Ủy ban Nhân dân Cách mạng lâm thời tỉnh Nguyễn Huệ (UBVĐVM) do đồng chí Trần Lương chủ trì đã quyết định thống nhất các lực lượng Việt Minh trong tỉnh.

Ngày 3-9-1945 tại sân vận động Quy Nhơn, gần 30.000 người gồm đại biểu Việt Minh toàn tỉnh, đồng bào các giới, các dân tộc, các tôn giáo cùng 1.000 Tự vệ Cứu quốc và Tự vệ Sát tham gia mít tinh chào mừng khởi nghĩa giành thắng lợi. Trong ngày hội thắng lợi, ủy ban nhân dân Cách mạng Lâm thời mới của tỉnh lấy tên là tỉnh Tăng Bạt Hổ, được thành lập do đồng chí Trần Quang Khanh làm Chủ tịch.

Đến đây cuộc vận động cách mạng giải phóng dân tộc, thành lập chính quyền cách

mạng ở Bình Định chính thức hoàn thành.

Như vậy, Mặt trận Việt Minh Bình Định không chỉ đoàn kết toàn dân, làm cơ sở xây dựng các nhân tố thắng lợi cho cách mạng mà còn đóng vai trò to lớn trong việc tổ chức, phát động nhân dân toàn tỉnh đứng lên khởi nghĩa giành chính quyền khi thời cơ đến.

Thực tiễn quá trình hình thành và hoạt động của Mặt trận Việt Minh ở Bình Định đã chỉ rõ mối liên hệ: Đảng - Mặt trận - nhân dân. Đảng ta chỉ có thể đoàn kết toàn dân, lãnh đạo nhân dân làm cách mạng giải phóng thành công nếu Đảng tổ chức được Mặt trận dân tộc thống nhất mạnh mẽ, đoàn kết được mọi lực lượng yêu nước xung quanh mình.

CHÚ THÍCH

(1). Ban Nghiên cứu Lịch sử Đảng Trung ương, *Văn kiện Đảng 1930 - 1945*, tập III, Nxb. Sự thật, Hà Nội, 1977, tr. 448.

(2), (8), (12), (13). Ban chấp hành Đảng bộ tỉnh Bình Định (1990), *Lịch sử Đảng bộ tỉnh Bình Định (1930-1945)*, Tập 1, tr. 126, 132, 138, 139.

(3). Ban chấp hành Đảng bộ huyện Hoài Nhơn (1986), *Lịch sử Đảng bộ huyện Hoài Nhơn (1928-1954)*, tr. 53.

(4). (6). Ban chấp hành Đảng bộ thành phố Quy Nhơn (1998), *Lịch sử Đảng bộ thành phố Quy Nhơn (1930-1975)*, tr. 44, 88.

(5). Ban chấp Đảng bộ huyện Tuy Phước (1988), *Lịch sử Đảng bộ huyện Tuy Phước (1930-1975)*, tr. 65.

(7). Viện lịch sử Đảng, *Lịch sử cách mạng tháng Tám 1945*. Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1995, tr. 83.

(9), (10). Liên đoàn Lao động tỉnh Bình Định, *Lịch sử công đoàn và phong trào công nhân lao động tỉnh Bình Định (1930 - 1975)*, Nxb. Bình Định, 1992, tr. 36, 38.

(11). Ủy ban vận động cứu quốc Bình Định, 1945, *Lời tuyên ngôn của Ủy ban vận động cứu quốc Bình Định*. Lưu tại bảo tàng cách mạng Việt Nam. Số 17387, tr. 2.

(14). *Bản kiểm thảo Mặt trận dân chủ và tổng khởi nghĩa ở Bình Định*. Lưu tại Ban Nghiên cứu Lịch sử Đảng tỉnh Bình Định, tr. 1949, 10.